

STRUCTURI SINTAGMATICE ÎN TERMINOLOGIA DREPTULUI INTERNAȚIONAL

Syntagmatic Structures in International Law Terminology

Conf.univ.dr. Silvia PITIRICIU
Universitatea din Craiova

Abstract: International law has a specialized terminology, with syntagmatic structures of interest from a linguistic standpoint. They were formed around some names such as law, rule, clause, asylum. The Romanian – French – Italian comparative study highlights the grammar of nominal syntagms, the topic of the lexemes contained in various structures, the lexical and morphological equivalents, the use in each of the three languages. The composite character of the legal discourse (given by bringing together some elements of the common language with specialized elements of this professional language) confirms that, generally, law is a social phenomenon.

Keywords: International law, syntagmatic structures, lexemes, legal discourse, language

1. Comunicarea juridică și implicațiile ei în activitatea legislativă ori ca instrument de cercetare a efectelor juridice produse prin actele de limbaj performativ constituie obiect de studiu atât pentru juriști, cât și pentru lingviști. Ca parte componentă a discursului juridic, terminologia juridică constituie o problemă pentru ambele categorii de utilizatori. Specialiștii (juriști, avocați, procurori, magistrați) sunt interesați de rigoarea noțiunilor și de folosirea cât mai adecvată a acesteia, în discursul juridic scris sau oral. De multe ori acest lucru care se face în detrimentul accesibilității limbajului pentru publicul larg. Lingviștii sunt preocupați de impactul social al terminologiei juridice asupra utilizatorilor, de înțelegerea și de utilizarea corectă a termenilor. Terminologia juridică este oficială, dar la ea trebuie să aibă acces publicul larg. Investigarea terminologiei juridice și implicațiile ei în activitatea legislativă ori în studiul efectelor juridice produse prin actele de limbaj performativ a făcut obiectul unor cercetări în domeniu¹.

2. Începând din anul 2007, odată cu intrarea României în Uniunea Europeană, textele și unitățile terminologice ale dreptului internațional aparțin nu numai sistemului de documente normative românești, ci și documentelor care formează legislația europeană². Traducerea documentelor UE implică un transfer semantic realizat prin noțiuni, o corelare a conceptelor și o îmbogățire a inventarului termenilor de drept internațional în limbile statelor-membre ale

Uniunii. Dicționarele bilingve sunt instrumente necesare, dar nu rezolvă întotdeauna transpunerea dintr-o limbă în alta a termenilor care trebuie să fie adecvați unei situații de comunicare. Traducerea juridică a terminologiei dreptului internațional implică anumite competențe profesionale (juridice și lingvistice), culturale și sociale³.

Terminologia dreptului internațional inclusă în documentele UE prezintă interes sub aspect lexical, semantic, sintactic, în traducerea și stabilirea echivalențelor în sistemele juridice ale statelor-membre.

Cercetarea de față, pentru care am folosit circa 100 de unități terminologice din limbile română, franceză și italiană⁴, particularizează două componente ale sintagmelor nominale din limbajul dreptului internațional: gramaticală și lexico-semantică.

3. Sintagma nominală pune în valoare corespondențele dintre substantive și adjective în cele trei limbi, în aceeași structură sintactică:

1. subst. + subst. (G):

dreptul națiunilor, cf. fr. *droits des nations*, it. *diritto delle nazioni*;

libertatea navigației, cf. fr. *liberté de navigation*, it. *liberta di navigazione*;

principiul reciprocității, cf. fr. *principe de réciprocité*, it. *principio di reciprocità*

„Primele acorduri internaționale privitoare la *libertatea navigației* în bazinul Mării Negre”. (<http://www.arduph.ro>)

„Lumea nu funcționează după *principiul reciprocității*, ci după legea compensației”. (<https://plus.google.com>)

2. subst. + adj.:

drept teritorial, cf. fr. *droit territorial*, it. *diritto territoriale*;

supraveghere maritimă, cf. fr. *surveillance maritime*, it. *sorveglianza marittima*;

teritoriu național, cf. fr. *territoire national*, it. *territorio nazionale*

„Saab a semnat un contract prin care va livra României un sistem de *supraveghere maritimă*”. (<http://militar.infomondo.ro>)

„Ținând cont de interesul și necesitățile lor, operatorii economici pot alege între mărcile naționale, pentru fiecare *teritoriu național*, mărcile internaționale înregistrate conform Sistemului de la Madrid și marca comunitară, pentru întreg ansamblul Comunității”. (<http://businessage.ro>)

3. subst. + prep. + subst. (A):

carte de identitate, cf. fr. *carte d'identité*, it. *carta d'identità*;

conflict de legi, cf. fr. *conflit de lois*, it. *conflitto di leggi*;

drept de azil, cf. fr. *droit d'asile*, it. *diritto d'asilo*

„În celelalte situații, acesta se găsește în jurisprudență, într-un mod care diferă în funcție de normele respective privind *conflictul de legi*, însă cu tendința de a se ține seama de mobilitate, factorul de legătură fiind adesea evaluat în ziua în care se introduce acțiunea”.
(<http://ec.europa.eu/civiljustice>)

„Potrivit dreptului internațional dreptul de azil definește dreptul unui stat suveran de a aproba intrarea și stabilirea pe teritoriul său a unor străini supuși persecuțiilor sau urmăriți în țara lor pentru activități politice ori pentru concepțiile lor care nu sunt în concordanță cu regimul politic și juridic intern al statului de origine”. (<http://www.scribd.com>)

4. subst. + adj. + adj.:

drept economic internațional, cf. fr. *droit économique international*, it. *diritto economico internazionale*;

drept internațional public, cf. fr. *droit international public*, it. *diritto internazionale pubblico*;

zonă economică exclusivă, cf. fr. *zone économique exclusive*, it. *zona economica esclusiva*

„*Dreptul internațional public* este acea ramură a dreptului care se ocupă de cercetarea normelor juridice, scrise sau nescrise, create de către state și alte subiecte de drept internațional, având ca scop reglementarea relațiilor internaționale și a raporturilor care se stabilesc în cadrul societății internaționale și totodată se ocupă și de elaborarea acestor norme juridice”.
(<http://www.cnaa.md>)

„Paza, supravegherea, controlul trecerii frontierei de stat, precum și supravegherea, controlul și jurisdicția în apele interioare ale Dunării, Delta Dunării cuprinsă în zona de frontieră, apele maritime interioare, marea teritorială, zona contiguă și în *zona economică exclusivă* a României se exercită de către Poliția de Frontieră Română”. (<http://www.cdep.ro>)

4. subst. + adj. + subst. (G):

dreptul internațional al muncii, cf. fr. *droit international du travail*, it. *diritto internazionale del lavoro*;

frontiera externă a UE, cf. fr. *frontière extérieure de l'UE*, it. *frontiere esterne dell'UE*

„Obiectivul principal al Operațiunii Comune POSEIDON 2011 este acela de a contracara fenomenul de migrație ilegală la *frontiera externă a Uniunii Europene*”.
(<http://politiadefrontiera.blogspot.com>)

5. subst. + subst. (G) + subst. (G):

principiul libertății mărilor, cf. fr. *principe de la liberté des mers*, it. *principio di libertà dei mari*

„Regimul juridic al mării libere este guvernat de *principiul libertății mărilor*, potrivit căruia mările și oceanele lumii sunt deschise tuturor statelor, indiferent dacă acestea au sau nu ieșire la mare și nici un stat nu poate să-și declare suveranitatea sa asupra vreunei părți libere”.
(<http://optdolari.blogspot.com>)

6. subst. + subst. (G) + adj.:

naționalitatea persoanei juridice, cf. fr. *nationalité des personnes morales*, it. *nazionalità di persona giuridica*

„Potrivit art. 7 din O.U.G. nr. 32/1997, actul constitutiv al societății în nume colectiv, în comandita simplă sau cu răspundere limitată va cuprinde: numele de familie, prenumele, locul și data nașterii, domiciliul și cetățenia asociaților, în cazul în care sunt persoane fizice iar în cazul în care asociații sunt persoane juridice, în actul constitutiv se vor trece elementele de identificare ale persoanei, respectiv denumirea, sediul și *naționalitatea persoanei juridice*”. (<http://www.referatele.com>)

7. adj. + subst. + subst. (G):

libera circulație a persoanelor, cf. fr. *libre circulation des personnes*, it. *libera circolazione delle persone*

„Dreptul la *libera circulație a persoanelor* în spațiul comunitar se traduce prin eliminarea controlului la granițe al cetățenilor comunității europene”.
(<http://www.birouldeconsiliere.ro>)

8. subst. + prep. + subst. (A) + adj.:

clauză de apărare reciprocă, cf. fr. *clause de défense mutuelle*, it. *clausola di difesa reciproca*

„*Clauza de apărare reciprocă* în Tratatul de la Lisabona obligă toate statele membre să ofere ajutor și asistență „prin toate mijloacele, în puterea lor” în cazul în care un alt stat membru

ar deveni victima unei agresiuni armate, fără a aduce atingere neutralității sau relației acestuia cu NATO”. (<http://www.sferapoliticii.ro>)

9. subst. + prep. +subst. (A) + subst. (N):

sistemul de informații Schengen, cf. fr. *système d'information Schengen*, it. *sistema di informazione Schengen*

„Sistemul de Informații Schengen reprezintă sistemul informatic polițienesc instituit la nivelul Uniunii Europene și utilizat de statele membre pentru cooperarea, prin schimb de informații, în vederea menținerii ordinii publice și securității naționale pe teritoriile acestora”. (<http://www.schengen.mai.gov.ro>)

4. Cercetarea comparativă a sintagmelor nominale arată că structura gramaticală a acestora este identică în cele trei limbi, în aproape toate cazurile. Există două situații în care româna prezintă diferențieri față de franceză, respectiv italiană. Genitivul postnominal, exprimat sintetic în română, are echivalent în limbile romanice genitivul analitic (substantivul este precedat de prepoziție). Româna utilizează substantivul în cazul genitiv însoțit de adjectiv, situație simplificată în celelalte limbi. Atât în franceză, cât și în italiană, adjectivul cumulează valoarea semantico-referențială a substantivului determinat și o transferă centrului de grup:

libertatea spațiului aerian, cf. fr. *liberté aérienne*, it. *libertà aerea*; *clauză de solidaritate în asistența reciprocă*, cf. fr. *clause de solidarité mutuelle*, it. *clausola di solidarietà reciproca*. Spre deosebire de română, unde substantivul în genitiv este însoțit de adjectivul calificativ, în franceză și în italiană prezența adjectivului este simțită ca pleonastică: *utilizarea spațiului cosmic*, cf. fr. *utilisation de l'espace*, it. *utilizzazione dello spazio*.

Calchierarea structurilor asigură fidelitatea față de textul tradus, fapt impus de natura documentelor juridice. În limba română, sintagmele nominale sunt calcuri frazeologice după franceză, italiană. Unele substantive, precum *drept*, *ape*, *azil*, *suveranitate*, în poziție de centre de grup atrag o serie de determinanți, nume și adjective. Terminologia juridică conține o serie de familii frazeologice. De exemplu: *ape teritoriale*, *ape comunitare*, *ape interioare*, *ape maritime*; *azil diplomatic*, *azil politic*; *suveranitate națională*, *suveranitate teritorială*. Dintre toate familiile frazeologice ale domeniului drept internațional, cea mai mare (15 sintagme) este cea creată din jurul substantivul *drept*: *drept aerian*, *drept comercial internațional*, *drept cosmic*, *drept de azil*, *drept de proprietate spațială*, *drept economic internațional*, *drept internațional*, *drept internațional maritim*, *drept internațional privat*, *drept internațional public*, *drept teritorial*,

dreptul internațional al muncii, dreptul națiunilor, dreptul statelor, drepturi asupra zonelor de coastă.

Terminologia dreptului internațional are o utilizare oficială, fiind utilizată de către specialiști, dar cunoaște și o formă de întrebuințare în limba comună, de către nespecialiști. Sourieux, Lerat sesizează caracterul compozit al limbajului juridic, dat de elementele specializate și de cele ale limbii comune⁵. Termeni precum *clauză, drept, lege* etc. funcționează alături de *circulație, teritotiu, responsabilitate*. Și la nivelul structurilor sintagmatice există corespondențe între oficial și comun, neoficial. De exemplu: *drept internațional maritim* (oficial) ↔ *dreptul mării* (neoficial), cf. fr. *droit international maritime* (oficial) ↔ *droit de la mer* (neoficial), it. *diritto marittimo internazionale* (oficial) ↔ *diritto del mare* (neoficial); *rezidența străinilor* (oficial) ↔ *permis de rezidență* (neoficial), cf. fr. *séjour des étrangers* (oficial) ↔ *droit de séjour* (neoficial), it. *soggiorno degli stranieri* (oficial) ↔ *diritto di stranieri* (neoficial); *viză turistică* (oficial) ↔ *vize pentru străini* (neoficial), cf. fr. *visa touristique* (oficial) ↔ *admission des étrangers* (neoficial), it. *visto turistico* (oficial) ↔ *ammissione di stranieri* (neoficial).

Mulți termeni care funcționează independent sau în sintagme sunt neologisme cu caracter internațional aparținând fondului latino-roman: *cetățean*, cf. fr. *citoyen*, it. *cittadino*; *cetățean comunitar*, cf. *citoyen communautaire*, it. *cittadino comunitario*; *frontiere*, cf. fr. *frontière*, it. *frontiera*; *frontieră comunitară internă*, cf. fr. *frontière intracommunautaire*, it. *frontiera intracomunitaria*; *teritoriu*, cf. fr. *territoire*, it. *territorio*; *teritoriu sub tutelă*, cf. fr. *territoire sous tutelle*, it. *territorio sotto mandato* etc.

Caracteristicile lexico-semantice și gramaticale ale terminologiei juridice sunt elemente pe care traducătorii documentelor Uniunii Europene trebuie să le cunoască. Traducerea implică două perspective, în funcție de utilizatori: din perspectiva juridică, precizia în echivalarea termenilor, cerută de specialiștii în dreptul internațional și de legislația internațională; din perspectivă lingvistică, gradul de accesibilitate al acestei terminologii pentru cei care nu sunt specialiști. Diminuarea dificultăților de înțelegere trebuie să se facă prin echivalări ale termenilor oficiali cu cei din limba comună.

Bibliografie :

Bărbulescu, Iordan Gheorghe, Răpan, Daniela, *Dicționar explicativ trilingv al Uniunii Europene* (DETUE), Iași, Editura Polirom, 2009.

Busuioc, Ileana, *Dinamica terminologiilor românești sub impactul traducerii acqui-ului comunitar*, în *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale* (coord. Gabriela Pană Dindelegan), vol. II, București, Editura Universității din București, p. 343-350.

Cloșcă, Ionel, *Dicționar de drept internațional*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982.

Cornu, Gérard, *Linguistique juridique*, III^e édition, Paris, Montchrestien, 2005.

Cozma, Mihaela, *Translating legal-administrative discourse, the EU legislation*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2006.

Dănișor, Diana-Domnica, *Dicționar juridic român-francez, francez-român*, București, Editura CH. Beck, 2008.

Dimiu, Radu, *Stilul judiciar*, București, Editura Rosetti, 2004.

Irinescu, Teodora, *Lingvistica juridică*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2003.

Levi, Judith, *Linguistics, Language and Law. A Topical Bibliography*, Illinois, Evanston, 1982.

Sferle, Adriana, *Limba juridică și limba comună*, www.litere.uvt.ro/documente_pdf, 2005

Sourieux, Jean-Louis, Lerat, Pierre, *Le Langage du droit*, Paris, Presses universitaires de France, 1975.

Stoichițoiu Ichim, Adriana, *Semiotica discursului juridic*, ediția a II-a, București, Editura Universității din București, 2006.

*** *Multilingual Thesaurus of the European Union*, <http://eurovoc.europa.eu>

Note:

¹ Din bibliografia domeniului juridic, menționăm contribuția câtorva autori: Sourieux, Lerat, 1975; Levi, 1982; Cloșcă, 1982; Irinescu, 2003; Dimiu, 2004; Cornu, 2005; Stoichițoiu Ichim, 2006.

² Cf. Busuioc, 2003.

³ A se vedea cercetările lui Sferle, 2005; Cozma, 2006; de asemenea, materialul lexicografic de specialitate: Dănișor, 2008; Bărbulescu, Râpan, 2009.

⁴ MT1231_ro.xls, MT1231_fr.xls, MT1231_it.xls, <http://eurovoc.europa.eu>

⁵ Cf. Sourieux, Lerat, 1975: 9.